

УДК 339.5

Полторак А.С.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та менеджменту
Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»***СТРАТЕГІЯ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
В СИСТЕМІ НАПРЯМІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ****THE STRATEGY OF IMPORT SUBSTITUTION
OF LIGHT INDUSTRY PRODUCTS IN THE SYSTEM
OF UKRAINIAN ECONOMIC GROWTH TENDENCIES****АНОТАЦІЯ**

Статтю присвячено дослідженню можливості реалізації політики імпортозаміщення продукції легкої промисловості в Україні. Дано визначення поняття «імпортозаміщення», проаналізовано обсяги експорту та імпорту продукції легкої промисловості в Україні за 2011–2013 рр., визначено рівень імпортозалежності галузі легкої промисловості України, графічно представлено тенденції змін рівня залежності від імпорту галузі легкої промисловості України. Узагальнено основні заходи стратегії імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України.

Ключові слова: імпортозаміщення, стратегія імпортозаміщення, легка промисловість, економічне зростання, імпорт.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию возможности реализации политики импортозамещения продукции легкой промышленности в Украине. Определено понятие «импортозамещение», проанализированы объемы экспорта и импорта продукции легкой промышленности в Украине за 2011–2013 гг., определен уровень импортозависимости отрасли легкой промышленности Украины, графически представлены тенденции изменений уровня зависимости от импорта отрасли легкой промышленности Украины. Обобщены основные меры стратегии импортозамещения товаров легкой промышленности в системе направлений экономического роста Украины.

Ключевые слова: импортозамещение, стратегия импортозамещения, легкая промышленность, экономический рост, импорт.

ANNOTATION

The article is devoted to the research on the possibility to implement the policy of import substitution of light industry products. The term "import substitution" is defined; export and import volumes of light industry products in the period from 2011 to 2013 are analyzed; the level of import dependency of Ukrainian light industry branch is estimated; the tendencies of changes in dependency on import in Ukrainian light industry branch are represented graphically. The main measures of the strategy of import substitution of light industry products in the system of Ukrainian economic growth tendencies are summarized.

Keywords: import substitution, strategy of import substitution, light industry, economic growth, import.

Постановка проблеми. Загострення кризових явищ в економіці України, суттєве знецінення національної валюти та, відповідно, значне здорожчання імпортованих товарів спричинили необхідність імпортозамінного зростання економіки, зокрема у галузі легкої промисловості, яка протягом всіх усієї незалежності України перебуває у глибокому занепаді через неспроможність продукції вітчизняних підприємств легкої промисловості гідно конкурувати з більш дешевими імпортованими аналогами, несприят-

ливість вітчизняної системи оподаткування, нестача на підприємствах України необхідного обладнання та устаткування, великі обсяги імпорту товарів, що були у вжитку та ін. За окремими оцінками експертів, до 80% вітчизняних підприємств легкої промисловості вимушені працювати за давальницькими схемами, виробляючи сучасні товари на експорт, тоді як внутрішні споживачі галузі купують переважно неякісні товари вітчизняного виробництва, а більш дешеві імпортовані товари, які найчастіше вироблені, порівняно з вітчизняними товарами, з матеріалів нижчої якості.

Відповідно, проблема реалізації політики імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України – одна з першочергових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему імпортозаміщення як фактора економічного зростання України аналізували та досліджували такі економісти: О.В. Болотна та Т.Ф. Ларіна [1, с. 23–25] – в частині аналізу макроекономічних параметрів проведення політики імпортозаміщення в Україні; І.В. Дунаєв та В.Ю. Бабаєв [3, с. 1–9] – у процесі дослідження імпортозаміщення в контексті обрання механізмів вітчизняної зовнішньоторговельної політики; Т.В. Кисіль [4, с. 64–71] – у процесі узагальнення теоретичних засад імпортозаміщення на промислових підприємствах. Також досліджуваній проблемі приділили увагу Н. Клуноко [5, с. 24–29], Ж. Лазаренко [6, с. 159–167], А. Мазаракі, Т. Мельник [7, с. 5–15], К.В. Пазізіна, С.М. Пазізіна [8, с. 42–45], І.І. Пузанов [9, с. 44–52], І.Б. Чичкало-Кондрацька, Ю.Д. Вітко [10, с. 48–54], Ю.С. Шипуліна, Т.В. Кисіль [11, с. 214–221] та інші науковці.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. З урахуванням наявності стрімких змін в економічній ситуації України питання імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України потребує підвищеної уваги дослідників.

Постановка завдання. На основі викладеного доцільно сформулювати завдання дослідження, які полягають у визначенні суті поняття «імпортозаміщення», аналізі обсягів експорту

Таблиця 1

Обсяги експорту та імпорту продукції легкої промисловості в Україні за 2011–2013 рр.

| Період | Експорт | Імпорт | Різниця | Експорт | Імпорт | Різниця |
|-----------------|---|--------|---------|--|--------|---------|
| | Текстильні матеріали та текстильні вироби, млн дол. США | | | серед яких одяг та додаткові речі до одягу, млн дол. США | | |
| I кв. 2011 р. | 195,7 | 485,4 | -289,7 | 148,2 | 167,5 | -19,3 |
| II кв. 2011 р. | 213,3 | 488,5 | -275,2 | 159,5 | 99,5 | 60,0 |
| III кв. 2011 р. | 252,3 | 502,6 | -250,3 | 190,4 | 138,4 | 52,0 |
| IV кв. 2011 р. | 202,5 | 513,5 | -311,0 | 147,9 | 122,9 | 25,0 |
| I кв. 2012 р. | 186,8 | 437,4 | -250,6 | 134,0 | 144,0 | -10,0 |
| II кв. 2012 р. | 188,2 | 695,9 | -507,7 | 130,9 | 269,6 | -138,7 |
| III кв. 2012 р. | 217,1 | 762,7 | -545,6 | 157,0 | 404,3 | -247,3 |
| IV кв. 2012 р. | 191,7 | 667,8 | -476,1 | 134,2 | 253,0 | -118,8 |
| I кв. 2013 р. | 197,1 | 543,2 | -346,1 | 143,0 | 232,7 | -89,7 |
| II кв. 2013 р. | 195,1 | 562,5 | -367,4 | 132,8 | 183,1 | -50,3 |
| III кв. 2013 р. | 218,1 | 700,1 | -482,0 | 155,1 | 303,2 | -148,1 |
| IV кв. 2013 р. | 200,8 | 629,1 | -428,3 | 134,6 | 172,1 | -37,5 |
| Період | Взуття, головні убори, парасольки, млн дол. США | | | серед яких взуття, млн дол. США | | |
| I кв. 2011 р. | 54,2 | 144,0 | -89,8 | 52,3 | 137,8 | -85,5 |
| II кв. 2011 р. | 55,6 | 61,6 | -6,0 | 53,7 | 56,6 | -2,9 |
| III кв. 2011 р. | 53,2 | 95,0 | -41,8 | 51,5 | 87,4 | -35,9 |
| IV кв. 2011 р. | 45,8 | 60,9 | -15,1 | 44,9 | 53,6 | -8,7 |
| I кв. 2012 р. | 47,9 | 131,0 | -83,1 | 45,5 | 123,1 | -77,6 |
| II кв. 2012 р. | 42,3 | 170,3 | -128,0 | 41,0 | 162,6 | -121,6 |
| III кв. 2012 р. | 44,9 | 331,2 | -286,3 | 44,2 | 320,2 | -276,0 |
| IV кв. 2012 р. | 40,7 | 161,2 | -120,5 | 39,5 | 151,5 | -112,0 |
| I кв. 2013 р. | 49,9 | 292,5 | -242,6 | 47,5 | 283,5 | -236,0 |
| II кв. 2013 р. | 45,2 | 122,4 | -77,2 | 43,0 | 116,1 | -73,1 |
| III кв. 2013 р. | 52,2 | 260,1 | -207,9 | 51,2 | 248,7 | -197,5 |
| IV кв. 2013 р. | 51,4 | 120,3 | -68,9 | 49,9 | 111,6 | -61,7 |

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України

та імпорту продукції легкої промисловості в Україні за 2011–2013 рр. та рівня імпортозалежності легкої промисловості України, узагальненні заходів стратегії імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можливість реалізації політики імпортозаміщення продукції легкої промисловості в Україні широко висвітлюють науковці, вітчизняні виробники галузі та представники влади. О.В. Болотна та Т.Ф. Ларіна зазначають, що поняття «політика імпортозаміщення» дослідниками найчастіше вивчають як комплекс методів і заходів сприяння створенню власних виробництв продукції в країні для досягнення політичних, соціальних та економічних цілей держави [1, с. 23].

Н. Клунко пропонує трактувати поняття «імпортозаміщення» як процес скорочення імпорту певних товарів завдяки їх заміщенню аналогічними вітчизняними товарами з «більш високими споживчими властивостями» і ціною, що не перевищує ціну імпортованих товарів [5, с. 26].

А. Мазаракі та Т. Мельник [7, с. 11] вважають імпортозаміщення процесом вітчизняного виробництва заміників імпортованої продукції

завдяки комплексній реалізації державної політики прогресивного структурного реформування, що позитивно впливає на збільшення експорту, забезпечення потреб внутрішнього ринку з метою збалансування торговельного балансу країни.

Т.В. Кисіль [4, с. 66] визначає стратегію імпортозаміщення як системний підхід, спрямований на скорочення питомої ваги імпортованої сировини, комплектуючих та матеріалів у складі готової продукції.

На нашу думку, імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України – це комплекс заходів сприяння поступовому скороченню обсягів імпорту продукції легкої промисловості, особливо в частині готового одягу та взуття, із заміщенням їх вітчизняною продукцією легкої промисловості, та заходів сприяння виробництву товарів галузі підприємствами України для внутрішнього споживача з одночасним скороченням обсягів їх виробництва за давальницькими схемами, що позитивно впливає на розвиток легкої промисловості України та рівень залежності галузі від імпортованої продукції.

Наприклад, стратегія ефективного імпортозаміщення продукції легкої промисловості

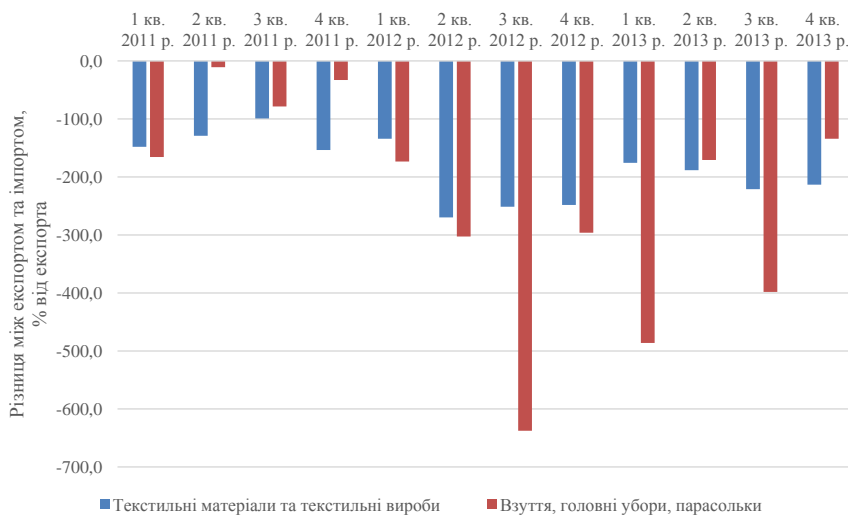


Рис. 1. Різниця між обсягами експорту та імпорту продукції легкої промисловості в Україні, висвітлена у відсотках від обсягів експорту

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України

може бути важливою складовою системи економічного зростання України через створення нових робочих місць та розвиток сучасних технологій виробництва.

Н. Клунок стверджує, що протягом останніх років характерним для України є від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу [5, с. 24]. Тож проаналізуємо динаміку обсягів експорту та імпорту продукції легкої промисловості в Україні за 2011–2013 рр. та узагальнимо отриману інформацію в таблиці 1.

В результаті аналізу обсягів експорту та імпорту продукції легкої промисловості в Україні за 2011–2013 рр. з'ясовано, що в галузі легкої промисловості наявні постійні тенденції від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу продукції галузі. Наприклад, позитивне сальдо серед досліджуваних підгруп товарів легкої промисловості зафіксовано лише в обсягах одягу та додаткових речей до нього за II–IV кв. 2011 р., що пов'язано зі спробами уряду країни проводити імпортозамінну програму, яка, однак, принесла лише короткостроковий результат і не вплинула на загальне покращення ситуації в галузі.

Різницю між обсягами експорту та імпорту продукції легкої промисловості в Україні за 2011–2013 рр., висвітлена у відсотках від обсягів експорту, показано на рисунку 1.

Ю.С. Шипуліна та Т.В. Кисіль [11, с. 216–217] звертають увагу на те, що практика впровадження імпортозаміщення спостерігалася у таких країнах: Франція, Китай, Італія, Японія, країнах Латинської Америки та ін. Південна Корея та Тайвань завдяки імпортозамінним програмам створили основу для експортоорієнтованої стратегії. В Австралії протягом певного періоду проводилась програма, згідно з якою близько 85% комплектуючих автомобілів повинно бути вироблено вітчизняними підпри-

ємствами. В Бразилії законодавчо позбавлялись всіх державних привілеїв ті компанії, що імпортували товари, зокрема це стосувалось отримання пільгових кредитів, податкових пільг та ін.

Отже, метою державної цільової програми повинно бути сприяння розробці та виробництву імпортозамінної вітчизняної продукції легкої промисловості, серед якої готовий одяг, додаткові речі до нього та взуття. Йдеться також про перехід української легкої промисловості до оновленої стратегії розвитку, у центрі якої національний виробник продукції легкої промисловості.

Проаналізуємо рівень імпортозалежності галузі легкої промисловості України, розрахувавши його значення за 2009 р. – жовтень 2014 р. за формулою [8, с. 43]:

$$Q_{im} = \frac{I_m}{OP + I_m} * 100\%,$$

де Q_{im} – рівень імпортозалежності легкої промисловості України;

I_m – обсяг імпорту легкої промисловості, млн грн;

OP – обсяг реалізованої продукції легкої промисловості власного виробництва, млн грн.

Динаміку рівня імпортозалежності легкої промисловості України покажемо на рисунку 2.

На нашу думку, серед заходів стратегії імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України повинні бути такі:

1. Враховуючи скорочення золотовалютних резервів держави, доцільно впровадити заходи щодо тимчасового обмеження імпорту товарів для відновлення рівноваги платіжного балансу України шляхом введення тимчасової надбавки до ставок ввізного мита.

Зазначимо, що 22 грудня 2014 р. прийнято Закон України № 1562 «Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року», однак нині проводяться консультації з Європейською комісією про введення додаткових імпорتنних мит.

Проект закону розроблено з урахуванням відповідних положень ст. XII ГАТТ-1994 і Домовленості про положення ГАТТ-1994, які стосуються платіжного балансу, що стали частиною національного законодавства України після набрання чинності Закону України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі».

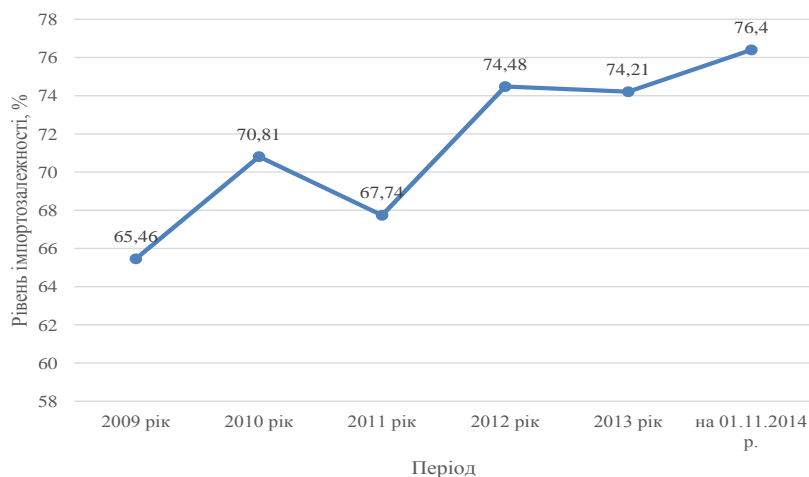


Рис. 2. Динаміка рівня імпортозалежності галузі легкої промисловості України за 2009 р. – жовтень 2014 р.

Джерело: авторська розробка

Цей законопроект передбачає тимчасове введення додаткових імпорتنих мит на 100 товарних груп строком на 12 місяців, незалежно від країни походження та підписаних угод. Планується, що додаткове мито в розмірі 10% також буде стягуватися з вартості товарів, що ввозяться на територію України та підлягають оподаткуванню (на суму понад 1 тис. євро при ввезенні авіатранспортом і понад 500 євро – при перетині сухопутного кордону).

Впровадження вищезазначеного закону сприятиме вирівнюванню сальдо платіжного балансу, мінімізації темпів скорочення золотовалютних резервів, забезпеченню при скороченні фізичного обсягу імпорту збереженню податкових надходжень до бюджету України.

І.І. Пузанов зазначає, що підвищення урядом рівня імпортного мита має на меті скорочення обсягів імпорту з одночасним застосуванням або внутрішніх пільгових тарифів, або пільгового оподаткування для національних підприємств [9, с. 46], які є виробниками аналогічної продукції, що сприяє зменшенню їх витрат та собівартості продукції, підвищенню рівня їх конкурентоспроможності на внутрішньому ринку.

2. Заходи, спрямовані на зміну умов оподаткування імпорту товарів легкої промисловості, що використовувались [2, с. 78], в частині обмеження імпорту окремих видів товарів та запровадження для всіх країн вхідної ціни за кілограм чистої ваги імпорتنих товарів групи *second hand* аналогічно спеціальним умовам преференційної торгівлі одягом, що використовувався, представленим у Додатку I-B економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС.

3. Заходи, що сприятимуть оновленню обладнання, необхідного в процесі виробництва товарів легкої промисловості на вітчизняних підпри-

ємствах, серед яких створення пільгових умов оподаткування імпорту устаткування для підприємств галузі, які виробляють продукцію для внутрішніх споживачів, запровадження державних програм кредитування підприємств галузі на пільгових умовах для закупівлі сучасного імпортного обладнання, що не виробляється в Україні, для виробництва продукції легкої промисловості.

Імпортозамінна стратегія передбачає вплив держави на дію ринкових сил [9, с. 50] – важливою умовою ефективного зростання економіки країни є розумна взаємодія між дієвим державним регулюванням та ринковими силами, які є фактором рівноваги економічного зростання.

Висновки. В результаті проведеного дослідження доцільності реалізації політики імпортозаміщення продукції легкої промисловості в Україні зроблено такі висновки:

1. З'ясовано, що імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України – це комплекс заходів зі сприяння поступовому скороченню обсягів імпорту продукції легкої промисловості, особливо в частині готового одягу та взуття, із заміщенням їх вітчизняною продукцією легкої промисловості та сприяння виробництву товарів галузі підприємствами України для внутрішнього споживача з одночасним скороченням обсягів їх виробництва за давальницькими схемами, що позитивно вплине на розвиток легкої промисловості України та рівень залежності галузі від імпортової продукції.

2. Проаналізовано, що в галузі легкої промисловості наявні постійні тенденції від'ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Зокрема, позитивне сальдо серед досліджуваних підгруп товарів легкої промисловості зафіксовано лише в обсягах одягу та додаткових речей до нього за II–IV кв. 2011 р., що пов'язано зі спробами уряду країни проводити імпортозамінну програму, яка, однак, принесла лише короткостроковий результат і не вплинула на загальне покращення ситуації в галузі.

3. Визначено, що існують негативні тенденції щодо динаміки рівня імпортозалежності легкої промисловості України. Рівень залежності галузі від імпорту, зокрема, збільшився з 65,46% у 2009 р. до 76,4% за станом на 1 листопада 2014 р.

4. Узагальнено основні заходи впровадження стратегії імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України, серед яких заходи щодо тимчасового обмеження імпорту товарів для

відновлення рівноваги платіжного балансу України шляхом введення тимчасової надбавки до ставок ввізного мита; заходи, спрямовані на зміну умов оподаткування імпорту товарів легкої промисловості, що використовувались; заходи, що сприятимуть оновленню обладнання, необхідного в процесі виробництва товарів легкої промисловості на вітчизняних підприємствах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Болотна О.В. Політика імпортозаміщення як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України / О.В. Болотна, Т.Ф. Ларіна // *Бізнес-Інформ*. – 2012. – № 10. – С. 23–25.
2. Бужак Ю.С. Адаптація зарубіжного досвіду оподаткування імпорту товарів легкої промисловості до вітчизняних умов / Ю.С. Бужак // *Агросвіт*. – 2014. – № 22. – С. 73–79.
3. Дунаєв І.В. Імпортозаміщення в контексті вибору механізмів державної зовнішньоторговельної політики України / І.В. Дунаєв, В.Ю. Бабаєв // *Державне будівництво*. – 2012. – № 1. – С. 1–9.
4. Кисіль Т.В. Теоретичні засади використання стратегії імпортозаміщення на промислових підприємствах / Т.В. Кисіль // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2014. – № 1. – С. 64–71.
5. Клунко Н. Зарубіжний досвід імпортозаміщення у фармацевтичній галузі як приклад для України / Н. Клунко // *Економіка України*. – 2012. – № 6. – С. 24–29.
6. Лазаренко Ж. Застосування урядами країн-членів СОТ надзвичайних заходів захисту від імпорту / Ж. Лазаренко // *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. – 2011. – Вип. 28. – С. 159–167.
7. Мазаракі А. Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні / А. Мазаракі, Т. Мельник // *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. – 2012. – № 6. – С. 5–15.
8. Пазізіна К.В. Імпортозаміщення в системі забезпечення економічних інтересів України / К.В. Пазізіна, С.М. Пазізіна // *Сталий розвиток економіки*. – 2013. – № 3. – С. 42–45.
9. Пузанов І.І. Вплив експортоорієнтованої та імпортозамінної стратегії на характер і напрями економічного зростання / І.І. Пузанов // *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. – 2014. – № 1. – С. 44–52.
10. Чичкало-Кондрацька І.Б. Оцінювання імпортозалежності галузей переробної промисловості в контексті стратегії імпортозаміщення / І.Б. Чичкало-Кондрацька, Ю.Д. Вітко // *Економіка і регіон*. – 2012. – № 6. – С. 48–54.
11. Шипуліна Ю.С. Впровадження стратегії імпортозаміщення промислових підприємства / Ю.С. Шипуліна, Т.В. Кисіль // *Економічний форум*. – 2014. – № 3. – С. 214–221.